

שלום אַש

אַ שטילער גאָרטן

דערציילונג

ווען דער קליינער שמעון איז געשטאָרבן האָבן זיינע צוויי זין, – נאָטע און אַנשל – געשוואָרן ביים קבר, אַז זיי וועלן דער מאַמע ניט פֿאַרגעסן, און זיי וועלן תמיד אין פֿאָטער געדענקן אַזוי לאַנג ווי זיי וועלן לעבן.

– דו זאָרג דיך ניט, טאָטע, האָט דער עלטערער נאָטע אַריינגעשרייען אין קבר אַריין, "ווי וויל מייק אַריינדזשמענטס פֿאַר דער מאַמען" –

די שוועגערין, נאָטעס ווייב, האָט דאָס דערהערט איז זי געוואָרן מער דרייסט צום טויטן ווי זי איז געווען ביז איצט, און זי האָט דערפֿאַר פֿון שווער פֿאַרלאַנגט:

– איר זאָלט זיך לויפֿן און מינען פֿאַר מיין איינציק קינד, אייער אייניקל.

נאָר זי האָט נאָך ניט געדויזשעט אויסצורעדן דעם גאַנצן שפּרוך האָט איר שוין פֿאַרכאַפט די צווייטע שוועגערין, אַנשלס ווייב.

– וואָס עפעס פֿאַר איר איינציק קינד אליין? - פֿאַר אַלע זיינע קינדער, פֿאַר אַלע זיינע אייניקלעך זאָל ער זיין אַ מליץ יושר.

– און ניט נאָר בלויז פֿאַר זיינע קינדער אליין, נאָר פֿרעמדע קינדער אויך – פֿאַר די גאַנצע וועלט, פֿאַר אַלע יונגע לייט, וואָס וועלן באַדאַרפֿן איצט אין פֿייער גיין. אוי, אוי, אַז מען זאָל זיי פֿאַרזען, אַז די קויל זאָל זיי מיידן–איז אַ פֿרעמדע יידענע, וועלכע האָט זיך פֿונקט געפֿונען אויפֿן גוטן אָרט – צוגעקומען צום אָפֿענעם קבֿר און אַריינגעשרייען, ווי זי וואָלט זיך געוואָלט באַנוצן מיט דער אומזיסטיקע געלעגנהייט, וואָס דער קליינער שמעון פֿאַקט זיך אויף יענער וועלט, מיט אים אַ תּפֿילהלע מיטצוגעבן צו די איריקע...

איך ווייס ניט, אויב דער קליינער שמעון וועט ריכטיק אויספֿירן די שליחות וואָס די לעבעדיקע האָבן אים ביים לעצטן אָפּשייד פֿון זיי מיטגעגעבן. נאָר געהערט די שליחות האָט ער געוויס. וואָרעם אַז דער קליינער שמעון האָט דערהערט די ווערטער פֿון עלטסטן זון: טאַטע, זאָרג זיך ניט, „ווי וויל מייך אַריינדזשמענטס פֿאַר דער מאַמען,“ האָט אַ לייכטער שמייכל אַ שוועב געטאָן אויף זיינע בלייכע געשטאַרבענע ליפֿן, און די גרויע שטייפֿע האָר פֿון די וואָנצעס האָבן זיך באַוויגן – און אַזוי מיט דעם שמייכל איז ער אַריין אין גרוב אַריין. וואָרעם דער קליינער שמעון האָט זיך געמוזט דערמאָנען אין די אָפֿטע פֿאַרשפרעכונגן פֿון זיין זון, וועלכער איז געווען „גוט אָפּ“:

– טאַטע, זאָרג זיך ניט, ווי וויל מייך אַריינדזשמענטס.

געבראַכט האָט דער קליינער שמעון פֿון זיין קליין שטעטל אין פּוילן קיין אַמעריקע זיין שער מיט די אויסגעדאַרטע הענט, זיין שמייכל אויפֿן פנים, זיין ווייב נעכע, אַן אויסגעדאַרטע געטרייע חבֿרטע, זיינע צוויי יונגן, אַנשל און נאָטע, און אַוועקגעשטעלט זיך אַרבעטן. שטענדיק געאַרבעט. האָט ער ניט געהאַט וואָס צו אַרבעטן, איז ער טרויעריק געווען, איז אים לאַנגווייליק געווען – האָט ער זיך געהאַלטן פֿאַר אַ איברינקן. שבתים און יום-טובֿים זיינען דורכגעגאַנגען אים אין לאַנגווייליקייט און בענקעניש נאָך דער אַרבעט, אַזוי ווי די שער און די נאָדל זענען געוואָרן אַ טייל פֿון זיין קערפֿער און ווען ער האָט זיי ניט געהאַט, האָט אים עפעס געפֿעלט און אַן זיי האָט ער ניט געקענט לעבן.

אין דער וואָכנס ביי דער אַרבעט האָט ער געבענקט נאָך שבת. אַז דער שבת זאָל קומען – וועט ער זיך אויסרווען. נאָר קוים איז דער

שבת געקומען און דער קליינער שמעון האָט זיך גוט אויסגעשלאָפֿן
האָט ער זיך שוין אַרומגעדרייט פֿאַר לאַנגווייליקייט און ניט געהאַט
וואָס מיט זיך צו טאָן. קיין באַקאַנטע, קיין פֿריינט האָט ער ניט
געהאַט. ער האָט געקוקט אין הימל אַריין, געזוכט אַ שטערן.

—וואָס קוקסטו, וואָס איילסטו דיר אַזוי? — האָט נעכע געפֿרעגט.

— עס ווילט זיך שוין צוריקגיין צו דער אַרבעט. אַ צו לאַנגער שבת.

אַזוי האָט דער קליינער שמעון אָפּגעלעבט זיין לעבן. די קינדער זיינע
זענען פֿרי אַוועק פֿון הויז, געזאָרגט פֿאַר זיך אַליין, איבערגעבליבן
אַליין מיט נעכען — אַ געטרייע אויסגעהאַרעוועטע יידענע. אין די
אָונטן, סײַ זומער און סײַ ווינטער זענען זיי ביידע אָפּגעזעסן אין די
"קיטשן". דער פֿאַרלער איז געווען שיין אויפֿגערוימט, און באַדעקט
מיט פיקטשורס, אָבער קיינער האָט אים ניט געזען בײַ טאָג, אין
אים איז מען נאָר געשלאָפֿן. געווינט האָט מען אין קיטשן בײַם
קיכל — געזעסן און געשוויגן, טייל מאָל האָט מען זיך דערמאָנט אָן אַ
באַקאַנטן פֿון דער היים פֿון קליינעם שטעטל.

— דו געדענקסט דעם לאַנגן שמואל פֿון דער היים? האָט דער
קליינער ייד פלוצלינג געפֿרעגט זיין ווייב.

— דעם, וואָס די טאַכטער איז אַוועק מיט אַ סאָלדאַט?

— יאָ.

וואָס האָסטו זיך עפעס דערמאָנט אָן לאַנגן שמואל?

— גלאַט אַזוי.

אָדער מען האָט זיך דערמאָנט אָן אַ געסל פֿון שטאָט:

— דו געדענקסט דאָס אונטער-געסל אין דער היים?

— וווּ די מומע ברכה האָט געווינט?

— יאָ, דאָרט וווּ דאָס קליינע פלומפל איז געשטאַנען און שבת
נאָכמיטאָג איז מען געגאַנגען מיט דער שעפּ שעפּ פֿריש וואָסער.

– יא, וואָס האָסטו זיך עפּעס דערמאָנט אָן קליינעם אונטער-געסל?
– גלאַט אַזוי.

טייל מאָל האָט זיך אַ זון דערמאָנט אָן טאַטע-מאַמע און שפּעט אין
אָוונט פּלוצעם אומגעריכט אַריינגעפֿאלן אין קיטשן אַריין.

– גיב נאָר אַ קוק ווער עס איז דאָ! נאָטע איז דאָך דאָ! אויף משיחן
וואָלט איך זיך גיכער געריכט. וואָס מאַכט מען? וואָס מאַכט דאָס
ווייב און די קינדערלעך?
– אַל-רייט.

– אפֿשר וועסטו טרינקן אַ גלעזעלע רויטן בוריקעס-באַרשט? האָסט
דאָך דאָס שטענדיק אַזוי גערן געהאַט. דער מאַמעס אַ גלעזל
באַרשט.

– און דו, טאַטע, אַרבעטסט נאָך אַלץ אין ברוקלינער שאַפּ?

– וואָס זאָל מען טאָן? מען מוז דאָך מאַכן אַ לעבן.

– ער האָט שוין טאַקע קיין כּוח ניט. ביי נאָכט קרעכצט ער אַ גאַנצע
נאָכט אויף די זייטן – דערציילט די מאַמע.

– נו, מאַמע, זאָרג דיך ניט, ווי וויל מייק אַריינדזשמענטס.
איבערעדן מיט אַנש. אויף די אַלטע יאָרן וועסטו ניט דאַרפֿן
אַרבעטן.

דער קליינער שמעון האָט געשמייכלט – דאָס זעלבע גוטע בלייכע
שמייכעלע, וואָס עס האָט יעצט געשוועבט אויף זיינע ליפּן, ווען מען
האָט אים אין דער ערד אַריינגעלייגט.

און עס איז דורכגעגאַנגען ווידער אַ האַלב יאָר, און מען האָט קיין
קינד אין די אויגן ניט אָנגעזען. געווינט האָט מען ווייט איינס פֿון
אַנדערן. און האָט מען זיך געקליבן צופֿאַרן זען אַן אייניקל, האָבן די
אַלטע פֿאַרבלאַנדזשעט אין וועג.

– א, שוין וואָרטן אויף פסח, חול המועד וועלן מיר צוגיין זען די אייניקלעך.

און ווידער אין אַ האַלב יאָר אַרום האָט זיך אַ זון אַריינגעכאַפט :

– נו, טאַטע, דו אַרבעטסט נאָך אין שאַפּ?

– וואָס זאָל מען טאָן? מען מוז דאָך מאַכן אַ לעבן, דער מאַמען פרנסה געבן.

– זאָרג דיך ניט. ווי וויל מייק אַריינדזשמענטס....

און באַלד ווידער פֿאַרגעסן געוואָרן, ביז די קינדער האָבן געהערט, אַז דער טאַטע איז געשטאַרבן.

זיין טויט איז געווען שטיל אַזוי ווי זיין לעבן, פֿאַרגעסן. נאָך זיין לוויה איז נאָכגעפֿאַרן איין וואָגן, די אַלמנה מיט די צוויי קינדער און די צוויי שניר, און זיי האָבן דעם טאַטן מיטגעגעבן די שליחות אויף יענער וועלט, דערפֿאַר וועלן זיי מאַכן „אַריינדזשמענטס“ פֿאַר דער מאַמען.

די אַלטע נעכע איז געשטאַנען ביים קבר, זי האָט געוויינט, קיין שליחות, אַז ער זאָל זיך לויפֿן און מיען פֿאַר איר, האָט זי אים אויך ניט באַפֿוילן. זי איז געשטאַנען אַ שטומע די גאַנצע צייט און געזען ווי די צוויי גוים שיטן צו איר קליינעם שמעון. נאָר נאָך דעם ווי מען האָט שוין איבער דעם קליינעם שמעון אַלע אָפּגעזאָגט, אַלעס וואָס איז אים געקומען לויט דעם דין, האָבן זיך אַלע אויפֿגעהויבן אַוועקצוגיין, און זי איז שטיין געבליבן ביים קבר און אויסגעשטרעקט די הענט, און די קינדער האָבן זי אַוועקגענומען בי די אַרעמס און געזאָגט צו איר: קום, מאַמע! האָט זי זיך נאָיוו אַרומגעקוקט מיט אירע אויסגעלאָשענע אויגן, וועלכע האָבן דעם גלאַנץ געהאַט ווי די אויגן פֿון אַ שטומע בהמה, און געפֿרעגט :

– ווי?

האָבן זי די צוויי זין אַוועקגעפֿירט פֿון קבר און געזאָגט צו איר :

– זאָרג דיך ניט, מאַמע, „ווי וויל מייק אַריינדזשמענטס.“

פֿון קבֿר האָבן זיך ביידע זין געריסן איבער דער מאַמען. יעדער איינער האָט געוואָלט, אַז די מאַמע זאָל זיצן בײַ אים שבעה. געבליבן איז זי בײַם עלטערן, בײַ נאָטען, וועלכער איז געווען אַ סײלסמען, און האָט געהאַט אײן קינד און איז געווען בעסער אָפּ פֿון אַנשולן. נאָך די ערשטע אַכט טעג איז די מאַמע געקומען צו גאַסט צום צווייטן זון. אַזוי האָט זי זיך אַ פֿאַר וואָכן אַרומגעוואָלגערט פֿון אײן זון צום אַנדערן, ביז מען איז זי געגאַנגען אַרײַנגעבן אין אַן אַנשטאַלט פֿאַר אַלטע לײט. נאָר אײדער די קינדער האָבן געמאַכט אַרײַנדזשמענטס די מוטער צו באַזאָרגן אין אַן אַנשטאַלט, איז זי שטילערהײט אַוועקגעגאַנגען צו איר מאַן.

אַ קבֿר אין שכנות בײַ איר מאַן איז שוין נײט געווען. שוין געווען פֿאַרנומען. און איבערהויפט איז דער טײל סעמעטערי, וווּ דער מאַן איז געלעגן, געווען צו טײער פֿאַר אַ ייִדענע...האַט מען זי באַגראָבן אויף אַ נײַעם טײל סעמעטערי, וווּ סײַז געווען ווײַט פֿון שטאָט און עס האָט געקאָסט ביליג אַ קבֿר. זענען דאָס אַלטע פֿאַר געלעגן צוטיילט נאָכן לעבן: ער איז געלעגן צווישן פֿרעמדע ייִדן אויף אײן טײל סעמעטערי און זי איז געלעגן צווישן פֿרעמדע ווײַבער אויף אַן אַנדער טײל סעמעטערי.

פֿאַרגעסן זענען די אַלטע געווען בײַ זייער לעבן און פֿאַרגעסן זענען זיי געוואָרן בײַ זייער טויט. זייערע קבֿרים זענען באַלד פֿאַרטראָגן געוואָרן צווישן ים,, פֿאַרגעסענע" ווי זיי זענען און זיי האָבן קײנעם נײט געהאַט, נאָר דאָס שטיקל הימל איבער זיך, און דאָס קלײנע בערגל ערד וואָס זיי האָבן פֿאַרמאָגט אויף זיך.

אַבער מער האָבן זיי נײט באַדאַרפֿט. אין ווינטער זענען די קבֿרים געוואָרן צוגעדעקט מיט אַ דעק פֿון שניי און זענען אָפּגעווישט געוואָרן פֿון דער ערד, אָבער ווען דער ליבער זומער איז געקומען און די זון האָט אויפֿגעדעקט די אויבערפֿלעכע פֿון דער ערד פֿון שניי-דעקע, זענען די צוויי קבֿרים אויך אַנטפלעקט געוואָרן. דער ווינט האָט געבראַכט אויף זייערע בערגלעך זוּימען-שטויב פֿון בלומען און גרינסן, וועלכע ער האָט אַראָפּגעגנבֿעט פֿון די רײַכע קבֿרים און אײַנגעפֿלאַנצט אין די בערגלעך פֿון די אַרעמע. בײַטאָג האָט די זון צעוואַרעמט, צעהיצט און אַנטבליט די שטויבלעך בלײַעכץ, און בײַנאַכט האָט דער רעגן זיי טיף אין דער ערד פֿאַרפֿלאַנצט, און דער

טוי, פֿרי און שפעט, האָט זיי באַוואַסערט. און איבער דעם קבֿר פֿון קליינעם שמעון מיט זיין ווייב נעכע, כאָטש צעשייט און צעוואָרפֿן אויף צוויי באַזונדערע פֿעלדער, האָבן געבליט מיט געלע פֿעלד-בלומעלעך בלויזע וואַסער-ליליען, מיט ווייסע האַניק-קעפלעך, מיט יאָסמין און מיט בלויזע אויגעלעך. די קבֿרים זענען פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין שטילע בליענדע גערטנער, וועלכע קיין אויג האָט נישט באַמערקט נאָר זענען באַוואַכט און אָפּגעהיט געוואָרן פֿון די שטילע באַהאַלטענע האַנט פֿון דער נאַטור.

טייל מאָל האָבן זיך די ברידער, נאָטע און אַנשל, צופֿעליק באַגעגנט אין אַ געפּאַקטע קאַר פֿאַרנדיק פֿון דער אַרבעט, אָדער אין אַ האָל פֿון אַ מיטינג.

— האַלאַ, נאָטע!

— האַלאַ, אַנשל!

— מען דאַרף אַ מאָל אַרויסגיין צו די אַלטע אויף דער סעמעטערי זען וואָס זיי מאַכן! האָט איין ברודער געזאָגט.

— מען דאַרף, איי עס רעדי. נעקסטן זונטיק איבער אַ וואָך, מירן זיך טרעפֿן ביי ברוקלין ברידזש צוועלף בייטאָג. ווילסט? האָט דער צווייטער געזאָגט.

— אַל-רייט, פֿון נעקסטן זונטיק איבער אַ וואָך, געדענק.

די ברידער האָבן געוויסט, אַז זיי וועלן זיך נישט טרעפֿן און זיי זענען נישט געגאַנגען אויך, געווען נייטיקערע זאַכן. אַזוי זענען דורכגעגאַנגען יאָרן און טאַטע-מאַמעס קבֿרים זענען געווען באַהאַלטן פֿון יעדען לעבעדיקן אויג, און געבליט זיך אין דער שטיל — שטילע גערטנער...

אַ מאָל, אַ מאָל האָט זיך געמאַכט, אַז איינער פֿון די ברידער האָט זיך פֿאַרוואַנדערט אויף דעם בית-עולם מיט דער לוייה פֿון אַ סאָסייעטי-מאַן (האָט געדאַרפֿט שטראָף באַצאָלן, ווען ער וואָלט נישט געקומען), האָט ער זיך דערמאַנט אין טאַטנס קבֿר. זומער איז עס געווען, איז ער עס געגאַנגען אויסזוכן, לאַנג, לאַנג האָט ער געזוכט צווישן די פֿאַרוואַקסענע גרעזער דעם טאַטנס קליינע מצבֿה. אַז ער

האָט עס געפֿונען איז ער שטיין געבליבן אַ דערשראָקענער און אַ
פֿאַרווונדערטער: וועלכע געהיימע האָנט האָט פֿאַרפֿלאַנצט אין דער
שטיל דעם גאָרטן אויפֿן פֿאַטערס קבֿר?

און ער האָט ניט געוויסט אַז דער שטילער ווינט און די גוטע מאַמע
ערד האָבן אַפֿילו אין דעם קליינעם שניידערל ניט פֿאַרגעסן.

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון משה פֿעלער, נח מילער, לעאָנאַרד פֿראַגער
רפֿאל פֿינקל און אַברהם ברוך בערקאָוויץ

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager
All Rights Reserved